

VAD ÄR EN ORGEL?

LITE FAKTA OM INSTRUMENTENS DROTTNING

BIRGITTA SARELIN

1

ÄR DET HÄR EN ORGEL?

Tramporgeln därhemma och i skolor i äldre tider?

- Luft
- Tangenter och annat som behövdes (= regerverk)
- Tungor som ljudande delar
- Kallas också (orgel)harmonium

2

ÄR DET HÄR EN ORGEL?

Positiv på marknader
förrivärlden

- Luft
- Vev som satte igång mekaniken inne i lådan
- Pipor

3

ÄR DIGITALORGELN EN ORGEL?

- **DATOR** med ett synligt regerverk i form av tangenter och registerknappar och för ljudupplevelsen mycket viktiga högtalare
- samplade orglar i olika program för olika slags klangvärld
- Sampling är lagring av ljud så att olika samplingar täcker olika områden över tonregistret, i digitalorgelns fall spelas ljudet från olika slag av piporglar upp

4

VAD ÄR
EN RIKTIG ORGEL?

VILKA BESTÅNDS-
DELAR SKA DET
FINNAS?

Luftverk

Regerverk

Pipverk

5

6

...ELLER ETT MINDRE BLÅSINSTRUMENT

- som i begravningskapellet

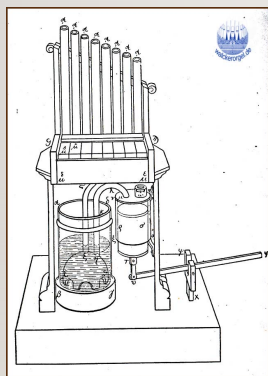

- eller som den nya kistorgeln

7

NÄR UPPFANNS ORGELN?

Orgeln uppfanns av en grekisk ingenjör i Alexandria, **Ktesibios**, 243 f. Kr.

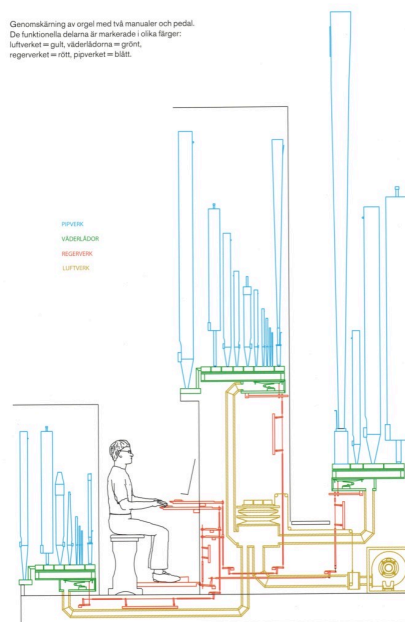
Ritningar finns bevarade

Ktesibios uppfann ett sätt att producera ett någorlunda konstant lufttryck genom två kommunicerande, vattenfyllda kärl > vattenorgel, **organon hydraulikon**

8

GENOMSKÄRNING AV EN ORGEL MED TVÅ MANUALER OCH PEDAL

Genomsnitt av orgel med två manualer och pedal.
De funktionella delarna är markerade i olika färger:
luftverket = gult, väderlådorna = grönt,
reserverket = rött, pipverket = blått.

9

SCHWANORGELN I NAGU FRÅN 1791

SPELBORDET

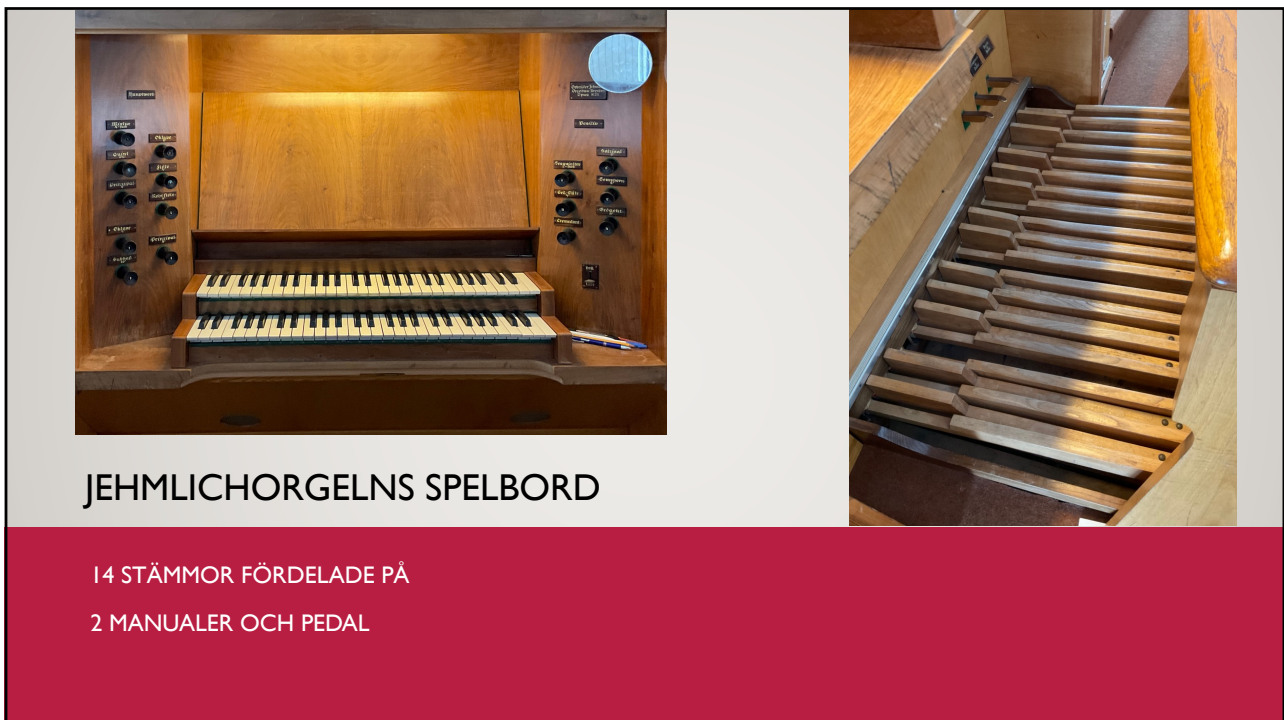
16 STÄMMOR FÖRDELADE PÅ
2 MANUALER OCH PEDAL

10

SCHWANORGELN I NAGU HAR ARKADFASAD

11

JEHMLICHORGELNS SPELBORD

14 STÄMMOR FÖRDELADE PÅ
2 MANUALER OCH PEDAL

12

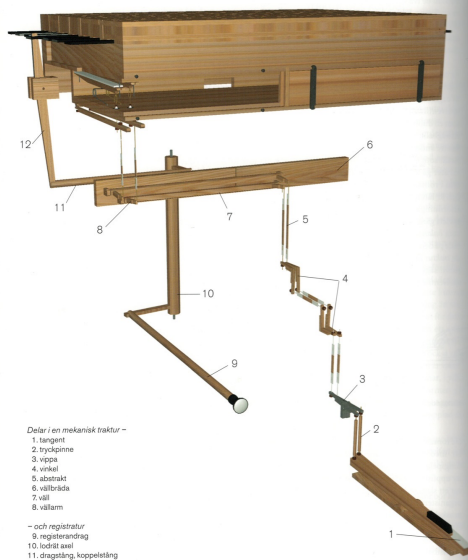
DEL AV PIPVERKET OCH REGERVERKET

i Zachariassenorgeln i
Norrskata kyrka

På bilden syns de anordningar
som skuffar "slejferna" fram och
tillbaka när man drar i
registerandragen.

13

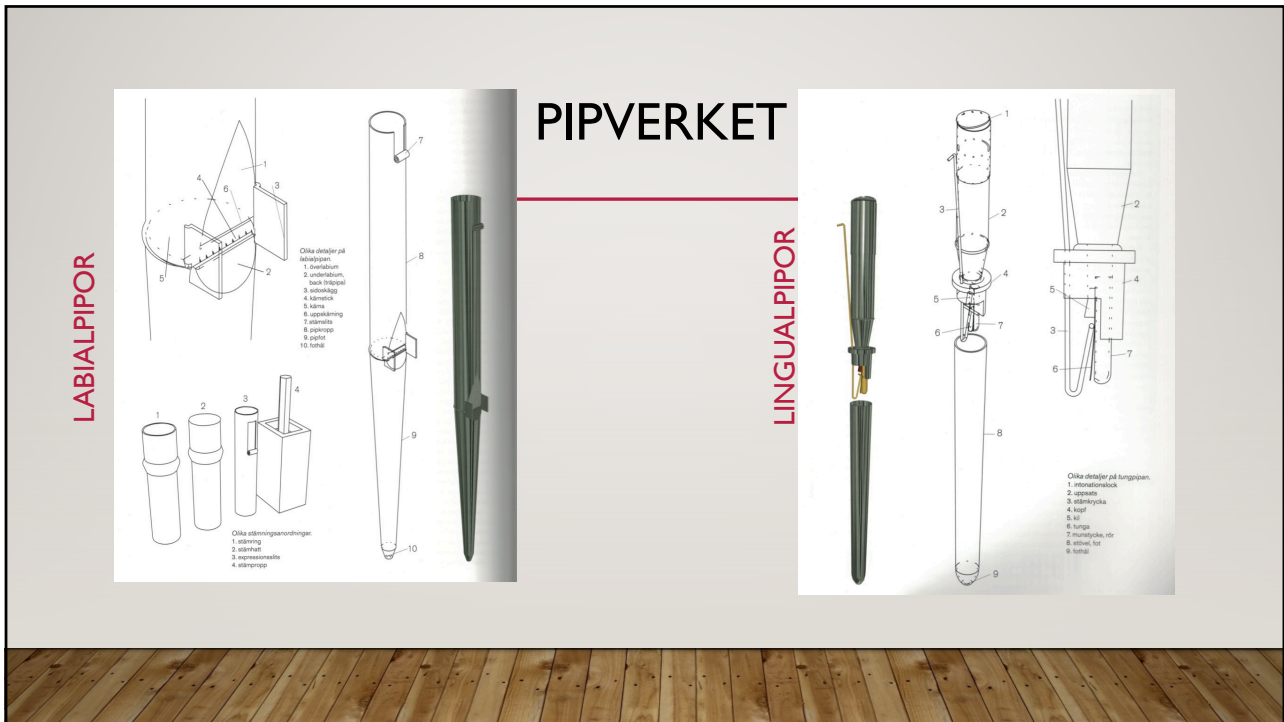

Delar i en mekanisk traktur -
1. tangent
2. tryckpinne
3. vipps
4. vinkel
5. slöretskt
6. välbräda
7. väll
8. välstäm
9. vällstäm
10. lodstäm
11. dragstäng, koppeltäng
12. vipps, registervärd

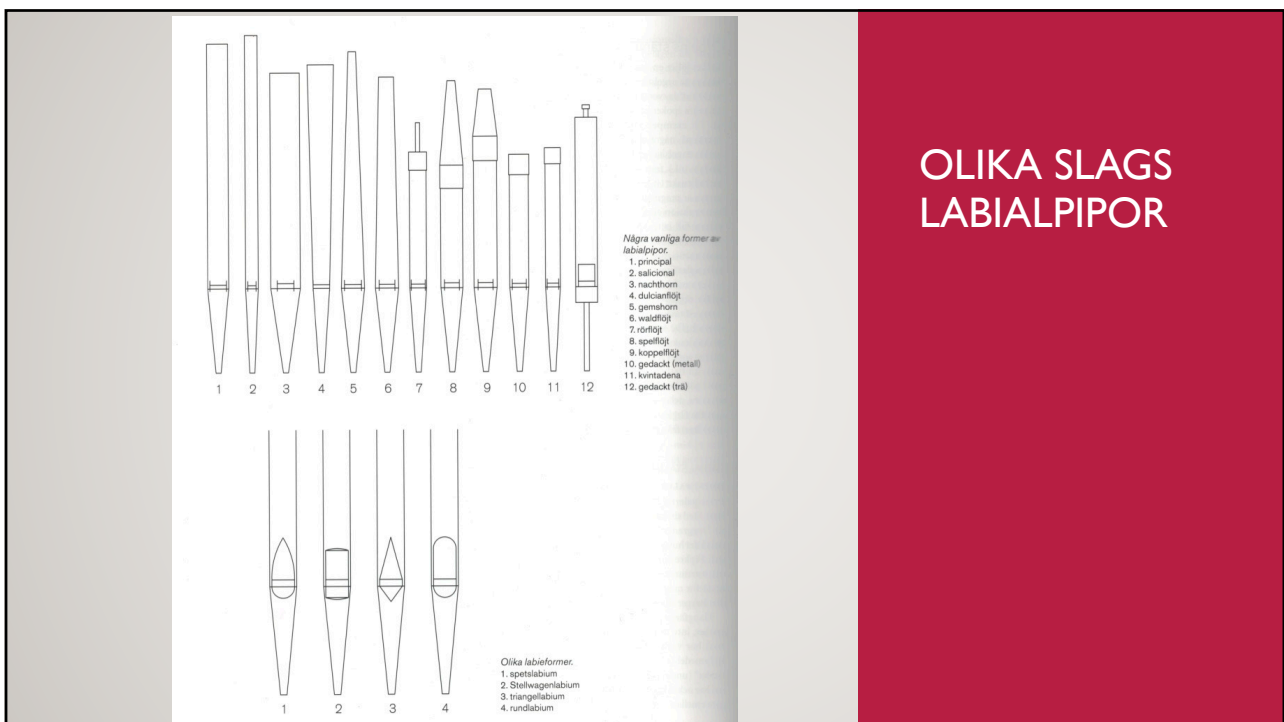
196 REGERVERKET

REGERVERKETS DELAR FRÅN TANGENT OCH REGISTERANDRAG TILL LUFTLÅDAN OCH PIPORNA

14

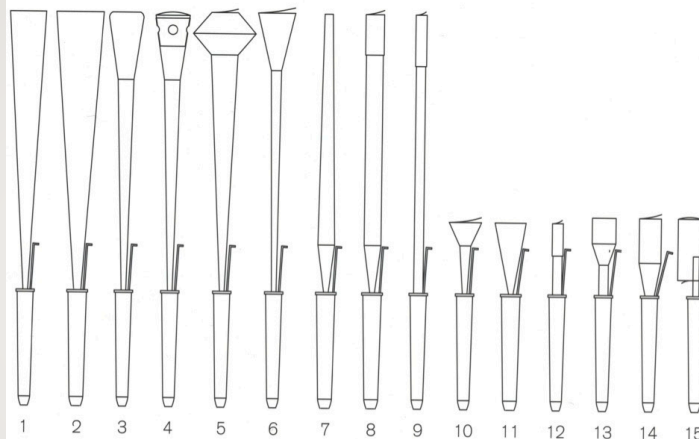

15

16

OLIKA SLAGS LINGUALPIPOR

Några vanliga former av tungpipor.

1. trumpet	9. krumhorn
2. basun	10. skalmjregal
3. fransk oboe	11. trumpetregal
4. tysk oboe	12. krumhornregal
5. engelskt horn	13. vox humana
6. skalmjeja	14. vox humane
7. musette	15. rankett
8. dulcian	

17

TELINORGELN I NYKARLEBY, 1768

- Den allra största delen av orgeln är bevarad
- Endast en Trumpet 8 fot behöver rekonstrueras
- I övrigt detaljgenomgång av luftverk, regerverk och pipverk

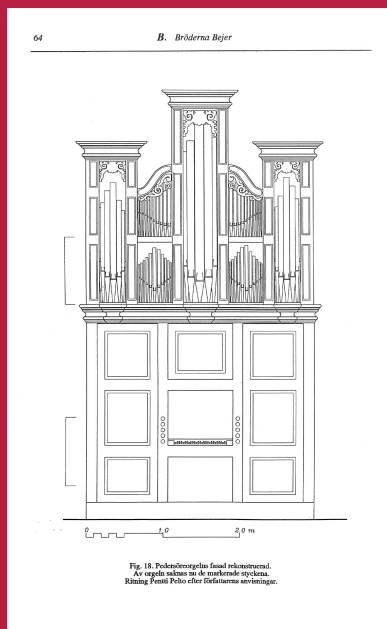

18

BEIJER-KAHELINORGELN I JEPPO, 1685/1774

- Fram till 1888 i Pedersöre kyrka
- Möjligen kan det finnas pipor i orgeln som härstammar från mitten av 1500-talet!
- En del trävirke i orgelns fasad har dendrokronologiskt visats komma från 1660-talet
- Den stora renoveringen av orgeln, som till stora delar förstördes 1714, gjordes på 1770-talet
- Rekonstruktion av lingualstämmorna måste nu göras, det har funnits Basun 16, Trumpet 8, Vox virginea 8 och Trumpet 4. Pipfötterna och de flesta kopfer är i behåll.

19

Jämförelse av rekonstruerad orgelfasad till vänster (Juhani Martikainen) och den nutida fasaden i nedkortat skick till höger.

20

TACK FÖR UPPMÄRKSAMHETEN!

ORGANA HISTORICA FENNICA
NYKARLEBY

